

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om statlig ersättning till vissa internerade civilpersoner

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att det stiftas en lag om statlig ersättning till vissa civilpersoner som utifrån vapenstilleståndsavtalet internerades efter fortsättningskriget. Enligt den föreslagna lagen ska ersättning kunna beviljas civilpersoner som när de internerades inte hade fyllt 18 år samt civilpersoner som hade haft eller hade finskt medborgarskap före den 19 september 1944 och dessas 18 år fyllda barn. Den som utsatts för internering i mindre än tre dygn har dock inte rätt till ersättning enligt den föreslagna lagen.

Ersättningen betalas som en engångsersättning och dess belopp är 3 000 euro. Om interneringen varade mindre än 30 dygn, föreslås ersättningen vara 1 500 euro. Ersättningarna ska beviljas och betalas av Statskontoret.

Propositionen hänför sig till regeringens proposition om en tilläggsbudget för 2014 och avses bli behandlad i samband med den.

Lagen avses träda i kraft den 1 september 2014.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLL	2
ALLMÄN MOTIVERING	3
1 INLEDNING.....	3
2 NULÄGE	3
3 MÅLSÄTTNING	5
4 PROPOSITIONENS KONSEKVENSER	5
5 BEREDNINGEN AV PROPOSITIONEN	6
DETALJMOTIVERING	7
1 LAGFÖRSLAG	7
2 IKRAFTTRÄDANDE	10
3 FÖRHÅLLANDE TILL GRUNDLAGEN SAMT LAGSTIFTNINGSORDNING	10
LAGFÖRSLAG	12
Lag om statlig ersättning till vissa internerade civilpersoner	12

ALLMÄN MOTIVERING

1 Inledning

I 1944 års vapenstilleståndsavtal (FördrS 4/1944) förband Finland sig att internera (dvs. isolera) de tyska och ungerska medborgare som fanns på dess område. Till en början lät de finländska myndigheterna bli att internera bl.a. personer med dubbelt medborgarskap och deras barn under 15 år samt i Finland födda kvinnor som hade bott i Finland hela sitt liv men som enligt den tidigare äktenskapslagstiftningen hade förlorat sitt finska medborgarskap. Genom statsrådets utrikesutskotts beslut i oktober 1944 utvidgades interneringen till att omfatta dessa mark och även barnen. Enligt uppgifter från Nationalarkivet skulle inledningsvis 66 mark och 74 barn interneras med stöd av beslutet. Antalet ökade senare.

Genom ett skriftligt spörsmål (289/2008 rd) i riksdagen i april 2008 tillfrågades regeringen om den har ”för avsikt att i enlighet med rättsstatsprinciperna och på ett hedervärt sätt betala skadestånd för de psykiska och fysiska lidanden och den obefogade skam som interneringen av dessa barn har orsakat”. Statsminister Matti Vanhanen konstaterade i sitt svar att interneringsbeslutet hade lett till stora mänskliga lidanden. Statsministern ansåg att det krävs grundligare forskning för att ärendet ska kunna utredas och nämnde att på basis av den forskning som redan bedrivits i ärendet har statsrådets kansli förberett ett forskningsprojekt som ärendet kräver.

Efter att riksdagen hade beviljat behövlig finansiering pågick vid Nationalarkivet åren 2008–2009 ett forskningsprojekt som gällde de internerade och vars arbete resulterade i tillräckliga forskningsrön för den fortsatta behandlingen av ärendet.

2 Nuläge

Finland och Sovjetunionen undertecknade vapenstilleståndsavtalet efter fortsättningskriget den 19 september 1944. I artikel 2 stycke 1 förband sig Finland att avvärpa de trupper som stannat kvar i Finland samt att

överlämna dem till Sovjetunionen. I stycke 2 förband sig Finlands regering också att internera tyska och ungerska medborgare som befann sig på dess område. Bestämmelsen gällde alltså civilpersoner.

Följande verk har använts som primära källor för beskrivningen av faserna för och innehålllet i interneringen: Niklas Jensen-Eriksen: Saksan ja Unkarin kansalaisten sekä heidän suomalaisten puolisoidensa internointi 1944—1947, Nationalarkivet, Helsingfors 2009; Lars Westerlund (red.): Sotatapahtumia, internointeja ja siirto sodanjälkeisiin oloihin, Nationalarkivet, Helsingfors 2010; Mikko Määttä: Vihollisina vangitut. Internointileirit neuvostosuhteiden välillä 1944—1947, Atena, Jyväskylä 2011.

När interneringen hade inletts undantog de finländska myndigheterna till en början bl.a. personer med dubbelt medborgarskap och deras barn under 15 år, i Finland födda kvinnor som hade bott i Finland hela sitt liv men som enligt den tidigare äktenskapslagstiftningen hade förlorat sitt finska medborgarskap, samt barn under 15 år som inte hade någondera föräldern i landet.

I oktober 1944 utvidgade de finländska myndigheterna interneringen. Den 17 oktober 1944 fattade statsrådets utrikesutskott beslut om internering av kvinnor födda i Finland, deras barn och föräldralösa barn under 15 år. Enligt dagens bedömning var det inte nödvändigt att internera kvinnorna och barnen, eftersom de allierades kontrollkommission inte ens inofficiellt hade framfört sådana krav.

Interneringen av kvinnor och barn ansågs uppenbarligen grunda sig direkt på vapenstilleståndsavtalet och en bokstavlig tolkning av det. Senare har det hänvisats även till skyddslagen för republiken (307/1939) och till förordningen angående inskränkning av den personliga friheten på grund av skyddslagen för republiken (444/1939), men eftersom dessa gällde verksamhet som var farlig för staten är det svårt att se hur de skulle ha kunnat lämpa sig som grund för att internera mark och i synnerhet barnen.

Inom historieforskningen har man bedömt att interneringen av kvinnorna och barnen i och för sig ansågs vara en lagenlig åtgärd vid den aktuella tidpunkten, men de tjänstemän som hade hand om ärendet visste att interneringen stred mot tidigare förfaranden inom förvaltningen i Finland när det gäller personer med dubbelt medborgarskap och mot rättspraxis samt mot allmän rättskänsla.

Det kan också konstateras att nästan alla tyska medborgare med nära anknytning till nationalsocialismen hade hunnit lämna Finland redan innan interneringen inleddes. Kvar fanns följaktligen främst motståndare till nationalsocialismen och icke-politiska personer.

I mars 1946 var 470 personer internerade. Kontrollkommissionen gav då tillstånd att frige 455 av dem. Efter att det hade gjorts förfrågningar om de politiska åsikterna bland dem som var i lägren blev 15 tvungna att stanna kvar som internerade. Faktum är att det begicks uppenbara fel när åsikterna kartlades; exempelvis generaliserades männens politiska ståndpunkter så att de tillskrevs även deras makar och vuxna barn. Den 20 juni 1947 beslutade statsrådet utvisa 14 personer i gruppen till Sovjetunionens ockupationszon i Tyskland. Utvisningen genomfördes den 7 juli 1947. Bland de utvisade fanns även i Finland födda kvinnor som hade bott i Finland hela sitt liv. Den yngsta bland dem som utvisades till Tyskland var född 1924. Utvisningsgrunderna var mycket tvivelaktiga, och uppenbarligen hade inte heller kontrollkommissionen krävt någon utvisning.

De internerade förlorade allt de ägde till Sovjetunionen, till och med sedvanligt bo-hag. Överlåtelsen av den ”tyska” egendomen till Sovjetunionen grundade sig inte på vapenstilleståndsavtalet utan på de allierades beslut att dela tyska statens och privata tyskars utländska tillgångar mellan sig. Frågan om beslutets rättsligt bindande karaktär har varit omtvistad. När det gäller överlåtelse av egendom hamnade tyska medborgare bosatta i Finland i sämre ställning än tyskar bosatta i Tyskland vilkas egendom i vanliga fall inte beslagtogs. Senare erkände Finland i artikel 26 i fredsfördraget i Paris (FördrS 20/1947) att Sovjetunionen hade rätt till all i Finland

befintlig tysk egendom som det för Tyskland upprättade kontrollrådet hade överflyttat till Sovjetunionen.

Internerade fanns i sammanlagt nio läger, om än högst fem läger var verksamma samtidigt. Interneringslägren var belägna i Södra Finland. Förhållanden i lägren kan närmast karakteriseras som medelmåttiga. Det har konstaterats exempelvis att kosten i allmänhet var tillbörlig med hänsyn till omständigheterna, men njuggt tilltagen och inte fullvärdig med tanke på växande barn. Det var trångbott i lägren. Det har konstaterats att lägerpersonalen bemötte de internerade väl. I allmänhet fick de internerade röra sig utanför lägret bara under bevakning. Bland de internerade rådde också ovisshet om det framtida ödet. På grund av att hemmet och egendomen förlorats kunde det vara svårt att fortsätta ett normalt liv efter interneringen.

I slutet av 1940-talet betalade finska staten till finska medborgare och andra icke-tyska personer bosatta i Finland ersättningar för förlusten av ”tysk” egendom (lag om överlåtelse av tysk egendom 410/1946). Ersättningar betalades ut till 192 sökande; en stor del av ansökningarna avlogs. Ersättningarna motsvarade dock inte de faktiska förlusterna.

År 1949 ansökte veterligen 35 personer med dubbelt medborgarskap om ersättning hos staten också för frihetsberövande. Det betalades dock inga ersättningar.

Den kommitté som utrett frågan om betalning av ersättning för frihetsberövande i vissa fall lämnade sitt betänkande år 1950 (1950:45). Kommittén föreslog att ersättning skulle betalas förutom till vissa andra grupper också ”till i Finland utan avbrott bosatta finländska kvinnor som varit gifta med en tysk medborgare och som internerats med stöd av vapenstilleståndsavtalet (s.k. internerade kvinnor)”. Kommittén föreslog att 135 kvinnor skulle få ersättning för det lidande som frihetsberövandet hade orsakat. Den föreslagna genomsnittliga ersättningen var 125 267 mk, vilket i dagens pengar motsvarar ca 4 900 euro. Kommitténs förslag genererade dock inte någon lagstiftning, än mindre betalning av ersättning.

Det finns ett exempel på en nyare ersättningslag, nämligen lagen från juli 2003 om statlig ersättning till vissa personer som ut-

sattes för Sovjetunionens partisananfall (697/2003). Enligt 1 § i den lagen betalas ersättning till personer till följd av sjukdom som orsakats av attacker utförda av Sovjetunionens partisanavdelningar eller andra motsvarande beväpnade specialtrupper under åren 1939—1945, om uppkomsten av sjukdomen på sannolika skäl har samband med den exceptionella chock som attacken orsakade. Enligt 2 § betalas ersättningen som en engångsersättning på 1 500 euro.

Enligt regeringens proposition med förslag till lagen (RP 16/2003 rd) beräknades det att omkring 600—700 personer skulle omfattas av den föreslagna ersättningen och beräknades kostnaderna uppgå till ca 1 000 000 euro. Inom utsatt tid inkom 1 323 ersättningsansökningar till Statskontoret, och 716 sökande beviljades ersättning. Den totala ersättningssumman uppgick till 1 074 000 euro.

När det gäller ersättning för frihetsberövanden av politisk karaktär har finländsk praxis inte varit speciellt konsekvent. Det har bedömts att man i Finland har behandlat ersättningsärenden som gällt frihetsberövanden av detta slag som enskilda fall utan någon övergripande ersättningsplan.

Det finns flera grunder för att staten bör betala ersättning till de internerade för deras förlust av friheten. För det första fattade de finländska myndigheterna interneringsbeslutet i oktober 1944 på eget initiativ. Inom historieforskningen har beslutet karakteriserats som ett beslut i strid med tidigare förfaranden inom förvaltningen i Finland och som ett beslut i strid med allmän rättskänsla. Också kontrollkommissionen ansåg att de finländska myndigheterna själva ansvarade för åtgärden.

För det andra kan uppmärksamhet fästas vid att interneringen var oskäligt lång. Trots att Tyskland hade kapitulerat redan i maj 1945 fortsatte interneringen till mars 1946, för vissa till och med långt in på 1947, och avslutades den med att nästan alla som hållits internerade den längsta tiden till råga på allt utvisades till Tyskland. Efter att Tyskland hade kapitulerat utgjorde de tyska och ungerska medborgarna knappast någon säkerhetsrisk, i synnerhet inte barnen. Interneringens längd berodde emellertid på de allierades kontrollkommissions ståndpunkt och var på

intet sätt någon ansvarsfråga för finska staten.

Som en ytterligare grund för ersättningen kan anföras att de internerades upplevelser av lägerförhållandena och ovissheten om det framtida ödet har varit skadliga för deras fysiska och psykiska välbefinnande; likaså kan överlåtelsen av de internerades egendom till Sovjetunionen åberopas, vilket dock har ersatts åtminstone till en del.

Internering av fiendelandets civila medborgare har i och för sig varit en åtgärd som folkrätten tillåtit. Enligt en bokstavlig tolkning av vapenstilleståndsavtalet var det möjligt att internera även kvinnorna och barnen, men när det fattades beslut om detta beaktades inte syftet med interneringsbestämmelsen i vapenstilleståndsavtalet, nämligen att säkerställa att personer som äventyrade de allierades säkerhet inte skulle kunna vara verksamma på Finlands territorium. Åtminstone barn kunde inte utgöra en sådan risk.

Grupper vars internering kan betraktas som oskälig bör således enligt förslaget vara berättigade till ersättning. Ersättningstagare blir i praktiken närmast de som var barn på den tiden.

Det att det handlade om efterkrigstida åtgärder försätter också gruppen av internerade i en annan ställning än de grupper som blev lidande direkt på grund av kriget och vilkas ställning har kunnat tryggas genom lagstiftning inom social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde.

3 Målsättning

Syftet med denna proposition är att internerade finländska civilpersoner och internerade civilpersoner med finländsk bakgrund samt även andra internerade civilpersoner under 18 år vilka kan anses ha utsatts för oskäliga åtgärder från myndigheternas sida ska beviljas ersättning för frihetsberövande.

4 Propositionens konsekvenser

Det har beräknats att det finns 40—50 ersättningsberättigade personer med finländsk bakgrund som internerades när de var under 15 år. På det sätt som beskrivs längre fram ska även vissa andra grupper vara berättigade

till ersättning, men storleken på dessa grupper kan inte beräknas lika exakt. Man kan ändå utgå från att det finns uppskattningsvis sammanlagt 60—100 ersättningsberättigade. Kostnaderna för ersättningarna uppgår följaktligen till högst 300 000 euro. De beräknas fördela sig över åren 2014—2016 som följer: 80 000 euro år 2014, 160 000 euro år 2015 och 60 000 euro år 2016.

Dessutom uppkommer det kostnader av att rätten till ersättning annonseras på ett rikstäckande sätt i dagstidningarna, vilket beräknas medföra kostnader till ett belopp av 20 000 euro. Behovet av anslag uppgår då till sammanlagt 320 000 euro.

Den föreslagna lagen innebär att arbetsmängden ökar i synnerhet för personalen vid Statskontoret och Nationalarkivet. Ökningen är dock inte speciellt stor eller långvarig, vilket innebär att de uppgifter som lagen medför kan skötas av den nuvarande personalen.

5 Beredningen av propositionen

Propositionen har beretts vid justitieministeriet. I början av beredningen begärde justitieministeriet utlåtande av professor emeritus Lauri Hannikainen och av generaldirektör, riksarkivarie Jussi Nuorteva.

Remissyttranden över utkastet till proposition inlämnades av utrikesministeriet, finansministeriet, undervisnings- och kulturministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, Statskontoret, Befolkningsregistercentralen, Arkivverket, Kyrkostyrelsen för evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, försäkringsdomstolen, professor emeritus Lauri Hannikainen och professor Niilo Järvelin. De höll sig positiva till utkastet till proposition. I vissa remissyttranden föreslogs preciseringar av paragraferna och motiveringen, och dessa förslag har beaktats vid beredningen av den slutgiltiga propositionen.

DETALJMOTIVERING

1 Lagförslag

1 §. Förutsättningarna för ersättning. I denna centrala paragraf fastställs vem som ska ha rätt till ersättning för frihetsberövande till följd av interneringen.

Av 1 mom. framgår att ersättning ska beviljas endast dem vars internering baserade sig på artikel 2 stycke 2 ("Finlands regering förbinder sig dessliques att internera på dess område befintliga tyska och ungerska medborgare") i vapenstillståndsavtalet "mellan å ena sidan de Socialistiska Rådsrepublikernas Förbund samt det Förenade Konungariket Storbritannien och Nord-Irland och å den andra sidan Finland", men inte dem som internerades på någon annan grund eller som annars berövades sin frihet.

Med internerade avses enligt förslaget alla för vilka det fattades beslut om internering. Internering kan i allmänna ordalag beskrivas som isolering som innebär att en person berövas friheten att röra sig eller att denna frihet inskränks betydligt. I de fall som avses i lagen placerades de internerade huvudsakligen i läger, men internerade fanns också på grund av sitt hälsotillstånd på sjukhus eller hemma. Av hälsoskäl placerades åtminstone barn även på bondgårdar för att bli starkare. Trots att förhållandena var bättre för dem som befann sig på andra platser än för dem som hölls i lägren är det inte motiverat att de som hörde till dessa — i och för sig mycket små — grupper inte skulle omfattas av ersättningen. Även de stod under myndigheternas tillsyn och upplevde den psykiskt tunga osäkerhet som interneringen var förknippad med. Dessutom vistades uppenbarligen merparten av dessa personer en del av sin interneringstid i ett läger.

Enligt 2 mom. 1 punkten ska de som var under 18 år när de internerades vara berättigade till ersättning. Den tidpunkt då interneringen började är avgörande med tanke på åldern. Det att en person fyllde 18 år under pågående internering utesluter således inte möjligheten att få ersättning.

En viktig grupp ersättningstagare utgörs av de barn under 18 år till finländska mödrar

(eller mödrar med finländsk bakgrund) som internerades eftersom de på grund av sin faders medborgarskap var enbart tyska eller ungerska medborgare. De yngsta internerade var spädbarn födda 1944—1945. Interneringen av dessa personer under 18 år kan betraktas som oskälig både på grund av de internerades ålder och på grund av deras finländska bakgrund.

Enligt 4 § 1 mom. i 1919 års regeringsform för Finland tillkom medborgarrätt i Finland envar, som var född av finska föräldrar, så ock kvinna av främmande nationalitet, vilken ingått giftermål med finsk man. För att ett barn skulle få finskt medborgarskap på grundval av härstamningen förutsattes det således att barnets båda föräldrar var finska medborgare. Eftersom en "kvinna av främmande nationalitet" fick medborgarrätt i Finland på grundval av sitt äktenskap med en "finsk man", åtnjöt i praktiken de (barn inom äktenskapet) vars far var finsk medborgare medborgarrätt på grundval av härstamningen. Om inte fadern var finsk medborgare fick inte heller barnet finskt medborgarskap trots att barnets mor hade behållit sitt finska medborgarskap. Om fadern var utlänning, bestämdes barnets medborgarskap enligt lagstiftningen i faderns hemland. Principen om att barn inom äktenskapet genom födelsen får faderns medborgarskap följdes bl.a. i lagstiftningen i Tyskland och Ungern. (Rafael Erich: Suomen valtio-oikeus I, 1924, s. 206; Kaarlo Kaira: Suomen kansalaisuuden saamisesta ja menettämisestä, 1930, s. 38—40; Esko Hakkila: Suomen tasavallan perustuslait, 1939, s. 26—29.)

Med anledning av barns särskilda behov av skydd ska enligt förslaget även andra som var under 18 när de internerades än de som hade en finländsk mor (eller en mor med finländsk bakgrund) vara berättigade till ersättning.

I punkten tillämpas således åldersgränsen 18 år. Med hänsyn till i vilken ålder män under krigstiden ansågs vara militärdugliga, kan inte den barndefinierande åldersgränsen vara den gräns för myndighetsåldern som gällde vid den aktuella tidpunkten, dvs. 21 år. Av de

finländska myndigheternas första interneringsavgränsningar som beskrivs i det föregående framgår att utgångspunkten på den tiden ansågs vara att personer under 15 år inte utgjorde någon risk med tanke på det allmänna syftet med interneringen, nämligen de allierades säkerhet. Den åldersgränsen förefaller dock ganska låg, och därför kan den nuvarande gränsen för myndighetsåldern, dvs. 18 år, betraktas som en lämplig åldersgräns för att definiera barnen.

Enligt 2 mom. 2 punkten ska de som när de internerades hade haft eller hade finskt medborgarskap vara berättigade till ersättning. Rätten till ersättning ska inte vara beroende av deras medborgarskap i dag.

Som avgränsning föreslås dock att endast de som hade eller hade haft finskt medborgarskap före den 19 september 1944 ska vara berättigade till ersättning. Vapenstilleståndsavtalet undertecknades och trädde i kraft den dagen, och det kan således anses att de finländska myndigheterna inte längre den dagen eller därefter hade rätt att genom naturalisering undanta sådana personer från vapenstilleståndsavtalets inflytelsesfär som omfattades av avtalet när det trädde i kraft.

Den lagstiftning om förlust av finskt medborgarskap som gällde före 1928 har beskrivits som följer (regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om förlust av finskt medborgarskap, RP 84/1925 rd):

”Enligt nugällande rätt förlorar finsk kvinna genom giftermål med en person, som icke är finsk medborgare, sin finska medborgarrätt därav, huruvida hon genom giftermålet förvärvar sådan rätt i annat land. Att detta innebär en obillighet synes uppenbart. Även om man, såsom sakenligt synes böra ske, fortfarande vidhåller grundsatsen om familjens enhetlighet i medborgarrättsligt avseende, torde dock i förevarande fall för kvinnans förlust av medborgarskap böra uppställas det förbehåll, att hon efter giftermålet erkännes såsom medborgare i mannens hemland enligt där gällande rätt. För finsk kvinna som sålunda genom äktenskap förvärvat utländskt medborgarskap men förbliver bosatt i Finland, kan det dock medföra mångahanda olägenheter att här betraktas som utlänning. Med avseende härå borde även i detta fall förlusten av finskt medborgarskap för gift

kvinnor bli beroende av det ytterligare förbehåll att hon flyttat ur landet.”

Enligt 1 § 1 mom. i lagen av den 17 juni 1927 om förlust av finskt medborgarskap (181/1927) förlorar en finsk medborgare som blir medborgare i annat land sitt finska medborgarskap, om han eller hon har sitt hemvist utom Finland eller flyttar ur landet. Lagen trädde i kraft vid ingången av 1928. Från och med 1928 hade makar således möjlighet att behålla även sitt finska medborgarskap även om de genom sitt giftermål hade fått t.ex. tyskt medborgarskap.

När det gällde fall av dubbelt medborgarskap betraktades enligt folkrätten medborgarskapet i det land där personen bodde eller till vilket personen hade fastare anknytning som det viktigare medborgarskapet. De internerade med dubbelt medborgarskap hade uppenbara anknytningar till Finland. När de internerades var de personer med finländsk bakgrund som bodde i Finland och hade behållit sitt finska medborgarskap.

Med stöd av de aspekter som framgår av den proposition som citerats ovan och även i övrigt av skälighetsskäl föreslås det att makar som förlorat sitt finska medborgarskap i enlighet med den lagstiftning som gällde före 1928 ska jämföras med personer med dubbelt medborgarskap. Även här är det fråga om personer med finländsk bakgrund som bodde i Finland när de internerades.

Dessa två grupper jämfördes också när ersättningar beviljades för förlusten av egendom (lag om överlåtelse av tysk egendom och lag 318/1948 om ändring av den lagen). Grupperna jämfördes likaså i 1950 års kommittébetänkande, som visserligen inte resulterade i några ersättningar. Det bör också noteras att i den namnförteckning som ingick som bilaga till kommittébetänkandet och som gällde kvinnor som kommittén ansåg vara berättigade till ersättning ingick nästan hälften av namnen i gruppen ”okänd tidpunkt för ingående av äktenskap”. Om en betydande del av tidpunkterna för ingående av äktenskap inte utreddes 1950, ganska snart efter att interneringen hade upphört, är det än mer sannolikt att det nu kan gå på samma sätt. Även detta talar för att tidpunkten för ingående av äktenskap före 1928 eller därefter inte kan vara en avgörande avgränsning

när ersättningar beviljas enligt denna proposition.

Den tredje grupp som omfattas av den föreslagna bestämmelsen i 2 mom. 2 punkten utgörs av de makar som omfattades av den lag som trädde i kraft vid ingången av 1928 men vilka hade förlorat sitt finska medborgarskap på den grunden att de något tag hade flyttat bort från landet. Med hänsyn till syftet med den föreslagna lagen är det inte heller befogat att låta denna grupp falla utanför kretsen av ersättningsberättigade. Också för denna grupp gäller att det är fråga om personer som haft finskt medborgarskap och som befann sig i Finland när de internerades. Dessa omständigheter bör betraktas som tillräckliga anknytningar till Finland. I annat fall skulle sådana personer födda i Finland som t.ex. bott i Finland 1915—1935, utanför Finland i mannens hemland 1936—1938 och på nytt i Finland från och med 1939 kunna falla utanför kretsen av ersättningsberättigade, om de inte på nytt hade ansökt om och beviljats finskt medborgarskap.

Ordalydelsen i den föreslagna bestämmelsen i 2 mom. 2 punkten lämpar sig som sådan också på män som internerades som tyska eller ungerska medborgare, om de tidigare hade haft finskt medborgarskap. Det finns inga uppgifter om att det skulle ha funnits sådana personer bland de internerade.

Också de internerade som fyllt 18 år vars förälder, i praktiken modern, hade eller hade haft finskt medborgarskap på det sätt som avses i 2 punkten när interneringen började ska enligt den föreslagna bestämmelsen i 2 mom. 3 punkten vara berättigade till ersättning. Personer under 18 år av detta slag ska vara berättigade till ersättning med stöd av 1 punkten.

Med barn avses i 2 mom. 3 punkten förutom minderåriga enligt dåvarande lagstiftning, dvs. personer under 21 år, även barn som också enligt dåvarande lagstiftning uppnått myndighetsåldern. Också de barn som uppnått myndighetsåldern var fortfarande ganska unga vid den aktuella tidpunkten, de äldsta av dem ungefär 25 år. Eftersom deras mor haft finländsk bakgrund och eftersom de befann sig i Finland när de internerades, kan man med tillräckligt stor sannolikhet utgå från att de också under sin livstid haft an-

knytning i huvudsak till Finland. Även för dem gäller att deras tyska eller ungerska medborgarskap med största sannolikhet berott enbart på faderns medborgarskap. Utifrån denna finländska anknytning kan det anses vara skäligt att rätten till ersättning i dessa fall utsträcks till att omfatta även dem som fyllt 18 år.

För att en person ska vara ersättningsberättigad med stöd av 2 mom. 3 punkten förutsätts det inte att också hans eller hennes förälder enligt definitionen i 2 punkten varit internerad.

Om en person är berättigad till ersättning på flera grunder räcker det med att han eller hon gör ansökan på endast en grund.

I 3 mom. konstateras att rätten till ersättning inte gäller, om interneringen varade en kortare tid än tre dygn. Eventuell internering av detta slag kan betraktas som mycket kortvarig i förhållande till den vanliga interneringstiden. En så pass kort åtgärd genomfördes troligtvis av misstag.

2 §. Ersättningsens belopp. Den föreslagna engångsersättningen uppgår till 3 000 euro. Om interneringen varade en kortare tid än 30 dygn föreslås ersättningen vara 1 500 euro.

Även om de händelser som ligger till grund för ersättningen skiljer sig mycket från varandra, kan det nämnas att genom 2003 års lag fick de personer som hade utsatts för Sovjetunionens partisananfall rätt till en engångsersättning på 1 500 euro. Med hänsyn till interneringens längd och också det förändrade penningvärdet är det skäligt att den engångsersättning som nu föreslås är högre än ersättningen enligt 2003 års lag.

Med tanke på lagens syfte och ersättningsens storlek behöver ersättningen inte graderas mer än det som nu föreslås. Kortare internering än en månad — en mycket atypisk längd — kan dock betraktas som relativt kortvarig jämfört med den typiska interneringen på ungefär ett och ett halvt år. Enligt 1950 års kommittébetänkande skulle internering som varade en kortare tid än en månad inte alls ha berättigat till ersättning, men denna gång behöver ståndpunkten inte vara lika strikt.

3 §. Ansökan om och betalning av ersättning. Ersättningarna ska beviljas och betalas

av Statskontoret, som också ska sköta informeringen om möjligheten att ansöka om ersättning.

Ansökan om ersättning ska lämnas in till Statskontoret före utgången av 2015. Det innebär att tiden för inlämnande av ansökningarna är drygt ett år efter lagens ikraftträdande. Eftersom en del av dem som är berättigade till ersättning är bosatta utomlands och kanske inte har följt den debatt om ersättningarna som förts i Finland, kan tidsfristen inte vara riktigt kort. För att framhålla tidsfristen föreslås i paragrafen ett omnämnande av att försenade ansökningar inte prövas.

Ansökan ska kunna göras med en blankett som kommer att utformas av Statskontoret och som ska finnas på Statskontorets webbplats.

Statskontoret ska inhämta de utredningar som behövs för handläggningen av ansökan, vilket innebär att sökanden behöver kontakta endast en myndighet. Utredning om att sökanden varit internerad ska kunna fås från Nationalarkivet. Genom ämbetsbevis eller i vissa fall uppenbarligen genom Nationalarkivets dokumentmaterial ska det kunna utredas om sökanden hör till någon av de ersättningsberättigade grupperna enligt 1 § 2 mom.

Alternativet att sökanden ska bifoga behövt bevis- och utredningsmaterial till sin ansökan har också diskuterats. Till stor del är det antagligen ganska lätt att skaffa utredningarna, dock inte nödvändigtvis i samtliga fall. Om det dessutom beaktas att en utgångspunkt för lagen är att ersättningen grundar sig på att de finländska myndigheternas verksamhet var oskälig, är det befogat att göra förfarandet enkelt för sökanden. Naturligtvis bör sökanden ändå i sin ansökan lägga fram så många sådana uppgifter som möjligt utifrån vilka Statskontoret kan börja utreda saken.

Enligt 5 § 2 punkten i lagen om grunderna för avgifter till staten (150/1992) är prestationer vilkas syfte är att ge förmåner som tryggar utkomst avgiftsfria. Ansökan om ersättning för internering gäller dock inte en sådan förmån som tryggar utkomst.

Enligt 16 kap. 11 § 2 mom. i kyrkolagen (1054/1993) bestämmer kyrkostyrelsen den avgift som församlingarna eller centralregistret tar ut för utlämnande av uppgifter ur

kyrkböckerna. Kyrkostyrelsens senaste beslut om avgifterna är från den 1 april 2014 (Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, kyrkans författningssamling nr 117). Enligt beslutet är ett intyg med enstaka uppgifter om en församlingsmedlem (s.k. lever-intyg) för att personen ska kunna göra sina rättigheter gällande och fullgöra sina skyldigheter och som har skrivits ut ur kyrkans gemensamma medlemsdatasystem avgiftsfritt, medan andra intyg är avgiftsbelagda. Om en lag innehåller särskilda bestämmelser om att en myndighet har rätt att få uppgifter avgiftsfritt, ska bestämmelserna i lagen i fråga iakttagas i stället för avgiftsbeslutet (Kyrkostyrelsens cirkulär nr 13/2014).

För att Nationalarkivets handlingar, ämbetsbevis från församlingarna och magistraterna samt övriga motsvarande handlingar från myndigheterna ska vara avgiftsfria för Statskontoret, föreslås det att det i paragrafen föreskrivs särskilt att Statskontoret ska ha rätt att avgiftsfritt få de utredningar som behövs för handläggningen av ansökan.

4 §. Ändringssökande. Enligt paragrafen ska ändring i ett beslut av Statskontoret få sökas hos försäkringsdomstolen. Försäkringsdomstolens beslut ska inte få överklagas genom besvär. I övrigt ska förvaltningsprocesslagens bestämmelser om ändringssökande iakttagas. Paragrafen motsvarar den bestämmelse om överklagande som finns i lagen om statlig ersättning till vissa personer som utsattes för Sovjetunionens partisananfäll.

5 §. Ikraftträdande. Lagen föreslås träda i kraft den 1 september 2014, vilket innebär att ansökningar börjar handläggas vid Statskontoret från den tidpunkten.

2 Ikraftträdande

Lagen föreslås träda i kraft den 1 september 2014.

3 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

Enligt 6 § i grundlagen är människorna lika inför lagen. Ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt,

hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person.

Enligt den föreslagna lagen ska de som internerades när de var under 18 år vara berättigade till ersättning även om de inte hade finländsk bakgrund, eftersom interneringen av dem kan anses vara oskäligen med hänsyn till barns särskilda behov av skydd.

Genom den föreslagna lagen avgränsas kretsen av ersättningsberättigade internerade som fyllt 18 år till att omfatta dem som har varit finländare eller som har haft finländsk bakgrund på det sätt som fastställs närmare i lagen. Alla internerade kommer således inte att få ersättningar. Åtskillnaden på basis av

medborgarskap och ursprung kan motiveras med att interneringen av tyskar och ungrare i och för sig var en lagenlig åtgärd, men den var oskäligen för dem vars formella status som ”tyskar” eller ”ungrare” baserade sig på deras makes eller faders medborgarskap och som på grundval av härstamning, medborgarskap eller bostadsort hade en klart starkare anknytning till Finland än till Tyskland eller Ungern.

Enligt regeringens uppfattning kan lagförslaget godkännas i vanlig lagstiftningsordning.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

Lagförslag

Lag

om statlig ersättning till vissa internerade civilpersoner

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Förutsättningarna för ersättning

Ersättning enligt denna lag betalas till personer som internerades med stöd av artikel 2 stycke 2 i det med Socialistiska Rådsrepublikernas Förbund samt det Förenade Konungariket Storbritannien och Nord-Irland ingångna vapenstilleståndsavtalet (FördrS 4/1944).

Ersättningen förutsätter att den som internerades

- 1) inte hade fyllt 18 år vid tidpunkten för interneringen,
- 2) hade haft eller hade finskt medborgarskap före den 19 september 1944, eller
- 3) hade fyllt 18 år vid tidpunkten för interneringen och är barn till i 2 punkten avsedd person.

Personer som var internerade i mindre än tre dygn har inte rätt till ersättning.

2 §

Ersättningens belopp

Ersättningen till i 1 § 2 mom. avsedda personer betalas som en engångsersättning på 3 000 euro. För den som var internerad i mindre än 30 dygn, är ersättningen dock 1 500 euro.

3 §

Ansökan om och betalning av ersättning

Ersättningarna enligt denna lag beviljas och betalas av Statskontoret. Ansökan om ersättning ska lämnas in till Statskontoret före utgången av 2015. Försenade ansökningar prövas inte.

Statskontoret inhämtar de utredningar som behövs för handläggning av ansökan. Statskontoret har rätt att få utredningarna avgiftsfritt.

4 §

Ändringssökande

Ändring i ett beslut som Statskontoret fattat med stöd av denna lag får sökas hos försäkringsdomstolen.

Försäkringsdomstolens beslut får inte överklagas genom besvär.

Bestämmelser om ändringssökande i övrigt finns i förvaltningsprocesslagen (586/1996).

5 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 28 maj 2014

Statsminister

JYRKI KATAINEN

Justitieminister *Anna-Maja Henriksson*